

župe (str. 49) obrađeni su u poglavljima VII. do X.

O zanimanja puljskih žitelja podrijetlom iz habsburške Istre (str. 49 - 60) autor piše u XI. poglavlju. Najviše ih je zabilježeno među poslugom i to više muškaraca nego žena. Od obrtnika, najčešći su s tog područja bili vlasnici lađa, a zabilježeni su i postolar i poljoprivrednik. S područja Istre pod Habsburgovcima bilo je i vojnog osoblja.

Prema zapisima vezanima uz žitelje doseljene iz austrijske Istre autor se osvrnuo i na etničku pripadnost (str. 61 - 62) i nove stanovnike (str. 63).

Pitanjima bračne problematike posvećena su četiri poglavlja: „Vrste brakova“ (str. 64 - 65), „Vjenčanje na stanciji“ (str. 66), „Veća razlika u dobi između muža i žene“ (str. 66) i „Krvno srodstvo između muža i žene“ (str. 67). Lokalni naziv za brak na istarski način u puljskim je matičnim knjigama vjenčanih bio more polesano. Uz njega se spominje i brak na mletački način. Jedini upis vjenčanja u puljskim matičnim knjigama u kojem je sudjelovala djevojka podrijetlom iz habsburškog dijela Istre, a u kojem je zabilježen način sklapanja braka, jest brak na mletački način.

Na temelju matičnih knjiga krštenih nastala su poglavlja XVIII. do XX. Posvećena su kasnijim porođajima (str. 69 - 70), odnosno upisima prema kojima je žena u trenutku rađanja bila na izmaku ili izvan fertilne dobi, nezakonitoj djeci (str. 71 - 78) i krštenjima obavljenima kod kuće (str. 79) zbog hitnoće. Nezakonita djeca

navedena su različitim izrazima: rođena iz bluda, nesigurnog ili nepoznatog oca, rođena iz nedopuštene veze, iz preljuba i sl. Zabilježena su nezakonita djeca iz Boljuna, Čepića, Gračišća i Škopljaka, Kršana, Mošćenica, Pazina, Pićna, Učke i Žminja.

„Duljina života“ (str. 81), „Bolesti i uzroci smrti“ (str. 82 - 86), „Iznenadna smrt“ (str. 87), „Smrt od gladi“ (str. 87), „Ubojstva i smaknuća“ (str. 88 - 89), „Neobične smrti“ (str. 89), „Smrti u dječjoj dobi“ (str. 90), „Smrt izvan vlastite kuće“ (str. 91 - 93) i „Besplatni ukopi“ (str. 93) poglavlja su nastala na temelju upisa u matične knjige umrlih. Za puljske žitelje podrijetlom iz habsburške Istre dob je zabilježena u oko 80% slučajeva. Prema tim zapisima do 10. godine života umrlo je više od četvrtine njih (oko 27%), a najviše ih je umrlo iz skupine između 31. i 40. godine (oko 15%).

U zaključnom poglavlju XXX. „I na kraju...“ autor sumira podatke o doseljenicima iz austrijske Istre u Puli. Među doseljenicima su prevladavali oni čija prezimena upućuju na hrvatsko podrijetlo (78,18%). Najčešći su bili doseljenici iz Žminja, Pićna, Gračišća, Kršana, Kozljaka, Boljuna i Lovrana. Prilozi na kraju zorno pokazuju migracijska kretanja austrijskih podanika u Pulu: „Usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre u Puli“ (Prilog 1, str. 97 - 103), „Dob umrlih doseljenika iz austrijske Istre“ (Prilog 2, str. 104), „Cjeloviti popis doseljenika s područja austrijske Istre (sastavljen

kronološkim redoslijedom na temelju podataka iz puljskih matičnih knjiga od 1613. do 1817.“ (Prilog 3, str. 105 - 124). Bilješke nisu sadržane ispod teksta, već na stranicama od 125. do 140. Slijedi „Popis korištenih izvora i literature“ (str. 141 - 150), sažeci na hrvatskom (str. 151), talijanskom (str. 152), engleskom (str. 153) i njemačkom jeziku (str. 154.-155.), vrlo korisna kazala mjesta (str. 157 - 159), imena (str. 160 - 166) i naziva i pojmova (str. 167 - 168). Na samome se kraju nalaze opsežan autorov životopis (str. 169 - 173).

Ovaj podacima bogati priručnik o imigraciji žitelja austrijske Istre u Pulu u razdoblju od početka 17. do početka 19. stoljeća biti će vrijedno pomagalo za daljnja povijesno-demografska istraživanja migracija i stanovništva uopće.

Danijela DOBLANOVIĆ

**Daniel RAFAELIĆ,
Kinematografija u NDH, Naklada
Ljevak, Zagreb 2013., 335 str.**

Daniel Rafaelić, nagrađivani je povjesničar filma koji se u svojim dosadašnjim radovima uvelike bavio poviješću filma u NDH. Upravo njegova tek izašla knjiga Kinematografija u NDH predstavlja veliki doprinos u istraživanju kulturne i društvene povijesti u NDH, ali i njene povijesti uopće. Rafaelić i sam u predgovoru kaže kako je previše vremena prošlo od početka pisanja knjige do njenog prvog

izdanja, taj stvaralački period potrajao je naime više od deset godina. Međutim toliko dug period Rafaelić je iskoristio na najbolji način, proučavajući arhivsku građu u Hrvatskoj, ali i inozemstvu. Posebno valja istaknuti njemački Bundesarchiv i Filmarchive u Berlinu. Upravo Rafaeliću možemo zahvaliti otkriće filma *Život seljaka u Hrvatskoj* (1943.) kojeg je pronašao u Bečkom filmskom arhivu, te otkriće filma *Agram, glavni grad Hrvatske* (1944.). Daniel Rafaelić svoju je knjigu podijelio kronološki u 5 velikih cjelina u kojoj svaka godina od 1941.-1945. zauzima po jedno poglavlje. Naslovi i obujam poglavlja su slijedeći: Prvi dio: 1941. (str. 19 - 62), Drugi dio: 1942. (str. 69 - 144), Treći dio: 1943. (str. 151 - 230), Četvrti dio: 1944. (str. 237 - 258) te Peti dio: 1945. (str. 272 - 295). U prvom se poglavlju naglašava da je kinematografija NDH nastala na temeljima kinematografije Kraljevine Jugoslavije. Vlasti NDH samo su 13 dana po uspostavi države odlučili uspostaviti i Ravnateljstvo za film 23. 06. 1941., a za ravnatelja je postavljen Marijan Mikac. Valja naglasiti da je NDH već po samoj uspostavi države shvatila golemi značaj filma u modernom dobu te je prepoznala efikasnost širenja propagande putem kinematografije. Stoga ne čudi da su vlasti direktno financirale i sebi za zadatak dale upravljanje čitavom upravljanje čitavom kinematografijom, što uključuju produkciju, distribuciju i reprodukciju/projekciju/prikazivanje. Autor naglašava da je to prvi puta u povijesti da je država izravno i sustavno

pomagala hrvatsku kinematografiju. Međutim veliko uplitanje države u kinematografiju donijelo je i negativne posljedice poput kontrole i nadzora filmske industrije. Odmah po uspostavi može se iščitati da će kinematografija u NDH zauzimati djelomično i poziciju ideološke i propagandne promidžbe pa se tako ističe da je nov zadatak kinematografije da *djeluje na javnost u pozitivnom, a ne u destruktivnom smislu. Slikopis i slikokaz su obće dobro...u njoj moraju također doći do izražaja novi duh i novo vrijeme, koji će se iz dana u dan sve više osjećati u svietu slikopisa u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.* U skladu ustaškom ideologijom sva „nehrvatska“ filmska poduzeća stavljena su pod poseban nadzor, a ubrzo je provođena i praksa oduzimanja svih kina i tehnike koja se tada našla u rukama Srba i Židova. Takvi postupci legalizirani su i provođeni u skladu sa zloglasnom Zakonskom odredbom o zaštiti narodne i arijske kulture hrvatskog naroda koja je donesena 04. 06. 1941. godine, a tom odredbom također se eksplicitno Židovima zabranjuje sudjelovanje u radu vezanom za kinematografiju. Postavljene su i brojne restrikcije u smislu prikazivanja inozemnih filmova pa se tako na području NDH nisu smjeli prikazivati filmovi zemalja s kojima su NDH ili njene saveznice bile u ratu. Nakon opisa opće situacije i atmosfere oko uspostave kinematografije u NDH, autor navodi i prva filmska ostvarenja novonastale kinematografije. Prvi film NDH očekivano je bio ideološko-propagandnog karaktera, a puni naziv

filma je *Iz velikog povijesnog govora Poglavnika dr. Ante Pavelića na trgu Stjepana Radića u Zagrebu 21. svibnja 1941.* Film je ostao poznat kao *Poglavnikov govor*, a kao što puni naslov govori, pratio je prvo značajno obraćanje Pavelića javnosti na današnjem Trgu Svetog Marka. Autor nadalje napominje da su do kraja 1941. godine proizvedena još dva filma *Svečani dan 13. 06. 1941.* i *Dan hrvatskog junaka.*

Vjerojatno najvažnije kinematografsko dostignuće NDH bio je *Filmski žurnal Hrvatska u riječi i slici.* Prvi takav žurnal izašao je 28. 08. 1941., koji je u početku bio dvotjednik, a početkom 1942. godine počinje izlaziti svaki tjedan. *Žurnal* je imao informativnu, ali i propagandnu funkciju, u njemu su prikazane najvažnije vijesti iz političkog, kulturnog i sportskog života u tadašnjoj NDH. Najčešće se prikazivao u kinima prije početka filma kojeg su gledatelji došli gledati. *Žurnal* je ujedno i najdugovječniji kinematografski projekt kojeg je izvodila NDH, a izrađen je po uzoru na slične projekte u Njemačkoj i Italiji, najlakše bi ga bilo opisati kao svojevrсни tv-dnevnik onog doba. Do pada NDH izašlo je sveukupno 175 brojeva ovog žurnala. I dan danas taj žurnal povjesničarima služi kao prvoklasni izvor pomoću kojeg je lakše dočarati prilike koje su vladale u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Autor napominje da je NDH između ostalog i jedna od zemalja koje su primljene u novoosnovanu Međunarodnu filmsku komoru čiji su članovi uglavnom bile države

članice trojnog saveza ili su bile pod njihovom okupacijom. No u komori su se našle i neutralne zemlje poput Švicarske, Švedske i Turske. Komora je osnovana s idejom da ojača europsku kinematografiju te da se stvori određena vrsta autarkije odnosno samodostatnosti Europe u filmskoj proizvodnji. Primitak i djelovanje NDH u toj komori predstavlja značajan iskorak u promociji NDH na međunarodnoj razini, a između ostalog kinematografima iz NDH omogućava se i pristup dodatnom obrazovanju i jeftinijoj opremi iz inozemstva, poglavito Njemačke. Govoreći o međunarodnom uspjehu kinematografije valja naglasiti da je gotovo najveći uspjeh ostvaren zahvaljujući kratkim dokumentarnim filmovima koji su se bavili zdravstveno/higijenskim obrazovanjem stanovništva pa se tako spominje da je za inozemstvo prilagođeno 16 takvih filmova već 1943. godine.

Autor, Daniel Rafaelić, nije stao samo na opisima filmova i događajima koji su striktno vezani za NDH pa nam tako daje i popis inozemnih filmova koji su snimani na području NDH. Jedan od takvih filmova snimljen je 1941. godine, a nosi naziv *Menschen im Sturm*, a taj film ujedno postaje i jedan od najgledanijih u NDH, pa ga je tako u samo mjesec dana vidjelo 23 600 gledatelja. Rafaelić donosi i brojne anegdote sa snimanja inozemnih filmova na području NDH, podatke o posjetima tadašnjih filmskih zvijezda, reakcijama posjetitelja itd.

Govoreći o 1942. godini autor je velik

prostor posvetio Državnom slikopisnom zavodu „Hrvatski slikopis“ koji je osnovan 19. 01. 1942. Osnivanjem tog zavoda započinje reorganizacija i nova era kinematografije. Njegova svrha je proizvodnja filmskih tjednika, izvoz i uvoz stranih filmova, organiziranje prikazivanja filmova, te promidžba ali i cenzura. Zavod je bio oslobođen poreza, dobivao je državne poticaje itd. Od kinematografskih zbivanja u 1942. godini valja ponajprije izdvojiti film *Kako je nastala protužidovska izložba* koji je prvi puta prikazan 01. 05. 1942. godine, a prikazuje nastanak izložbe Židovi koja se odvijala od 01. 05. - 01. 06. 1942. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Taj film snimljen je po uzoru na nacističke protužidovske propagandne filmove, ali je zadržao formu izvještaja o samoj protužidovskoj izložbi. Film tako stereotipno prikazuje Židove kao trgovce i robovlasnike ili ih pak uspoređuje sa štakorima. Autor također ističe da je u 1942. snimljen vjerojatno najpoznatiji film proizveden u NDH, naziva *Straža na Drini* koji naglašava da je Bosna integralni dio Hrvatske od 12. stoljeća. Nakon kratke fabricirane povijesti Bosne prikazuju se vojnici Crne legije te njihov zapovjednik Jure Francetić, a pojavljuje se i Maks Luburić. Sam Rafaelić o tom filmu piše da on predstavlja sam vrhunac propagandne mašinerije NDH jer se u filmu njeguje Poglavnikov kult ličnosti, vojna moć hrvatskih oružanih snaga te zaostalost neprijatelja, odnosno partizana.

Donoseći opći prikaz stanja

kinematografije u NDH kroz 1943. godinu autor nam donosi i zanimljive podatke o kapacitetu odnosno infrastrukturi kinematografije. Pa tako doznajemo da je 1943. u NDH bilo 164 kina s ukupno 60 000 sjedala. Autor ističe kako je to veliko postignuće za kinematografiju koja je bila aktivna svega 18 mjeseci. Međutim ono što bi Rafaeliću ovdje mogli prigovoriti je nedostatak komparativnog pristupa koji bi nam omogućio uvid u broj kina i sjedećih mjesta prije osnutka same NDH kako bi se vidjelo kakav je stvarni napredak. Ključni događaj koji je obilježio dobar dio 1943. i 1944. godine u smislu kinematografije bilo je snimanje i prikazivanje prvog hrvatskog dugometražnog igranog filma, *Lisinski*. Taj film trebao je biti prvoklasno ostvarenje kinematografije NDH objedinjavajući promidžbu kulture, nacionalizma i tradicije, a za režisera je odabran Oktavijan Miletić, filmaš koji je iskustvo stekao na velikim filmskim projektima u Njemačkoj. *Lisinski* nije bio remek-djelo, međutim bio je znatno postignuće mlade kinematografije, a posebno valja istaknuti da je film prikazivan i u inozemstvu, pa se tako spominje da je npr. u Berlinu prikazivan punih 14 dana. Posljednji dovršen film u NDH bio je *Dubrovnik* koji je posvećen kulturnim i povijesnim dobrima grada Dubrovnika, nažalost kopija *Dubrovnika* i dan danas nije pronađena. *Knjiga Kinematografija u NDH* nije samo pregled filmske proizvodnje u NDH, već se kroz knjigu dubinski analiziraju kinematografski odnosi

između NDH i njenih saveznica, poglavito Njemačke i Italije. Rafaelić donosi i značajnije filmove koje su inozemne produkcije snimile na području NDH, a kako bi dodatno zabavio čitatelje donosi i brojne anegdote sa snimanja ili prikazivanja određenih filmova. Ponajbolji dijelovi knjige su oni koji se odnose na razvoj i organizaciju kinematografije terazvoj infrastrukture, one ostvarene, ali i planirane. Rafaelić nije izostavio i važan društveni aspekt kinematografije pa se tako spominju najgledaniji filmovi, cijene karata, reakcije publike itd. Prigovori koje bi mogli uputiti Rafaelićevom djelu odnose se na nedostatak komparativnog pristupa pa tako čitatelj na mnogo mjesta može poželjeti vidjeti kakvo je stanje vladalo i u drugim zemljama po pitanju kinematografije. Težeći sveobuhvatnosti, autor žrtvuje konzistentnost teksta pa se tako često u knjizi mogu pronaći i do stranicu duga nabranja glumaca koji su glumili u pojedinim filmovima, ali i nabranja detalja poput metara potrošene filmske vrpce za gotovo svaki film. Zaključno možemo reći da je *Kinematografija u NDH*, temeljeno na gotovo 350 izvora, djelo koje je trebalo hrvatskoj historiografiji, a zaslužuje mjesto na polici svakog ljubitelja povijesti filma, zaljubljenika u ovo povijesno razdoblje i povjesničara koji se bave temom Nezavisne Države Hrvatske.

Lovro KRALJ

Prva medievistička znanstvena radionica u Rijeci, Filozofski fakultet Rijeka, Rijeka, 11. listopada, 2013.

Na Filozofskom fakultetu u Rijeci 11. listopada 2013. održana je „Prva medievistička znanstvena radionica u Rijeci“, ambiciozan projekt organiziran od strane Odsjeka za povijest, Filozofskog fakulteta u Rijeci u suradnji s Odsjekom za povijesne znanosti, Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU te je financijski potpomognut od Zaklade Sveučilišta u Rijeci. Možemo ga predstaviti kao ambiciozan jer si je za cilj postavio okupiti što veći broj trenutnih polaznika doktorskog studija čiji je znanstveni rad vezan za srednji vijek. Projektu se pristupilo interdisciplinarno pa su se tako obrađivale teme iz područja prava, povijesti umjetnosti, književnosti, ekohistorije, arheologije ali i drugih povijesnih disciplina. Zbog različite tematike kojima su radovi naginjali te zbog lakše organizacije sama radionica podijeljena je u pet sekcija koje donosimo u nastavku. Prvu medievističku znanstvenu radionicu u Rijeci pozdravnim govorom otvorio je dekan Filozofskog fakulteta u Rijeci dr. sc. Predrag Šustar dok je uvodno predavanje održao dr. sc. Neven Budak s temom Kakav nam doktorski studij medievistike treba? Dr. sc. Neven Budak je govorio o doktorskom studiju koji bi bio učinkovitiji kada bi došlo do preustroja, a na osnovu toga bi se ulagalo i investiralo u studij koji

bi dalje pokazao pozitivne rezultate. Prema njegovu mišljenju, medievistika dobro kotira, ima solidan broj upisanih doktoranda te veliki omjer upisanih završe studij. Smatra da bi u budućnosti bilo jako korisno reorganizirati medievistiku na način da se spoji sa studijem novovjekovlja te da se teme doktorskih radnji uže povežu s temom koju mentori istražuju kako bi se omogućilo učinkovitije praćenje rada doktoranda.

1A Izvori i metodologija za kulturnu i društvenu povijesti (moderatori: dr. sc. Zoran Ladić, zn. sav. / dr. sc. Marija Karbić, viši zn. sur.)

U prvom su izlaganju pod nazivom Hrvatskoglagoljski notarijat otoka Krka s osvrtom na Dubašnicu, dr. sc. Ivan Botica i dr. sc. Tomislav Galović, u osnovnim crtama predstavili povijest i razvoj notarijata, njegov teritorijalni opseg te stupanj očuvanosti i istraženost njegovih spisa. Naglašava se da je hrvatskoglagoljski notarijat historiografski i filološki slabije istražen te da je građa slabije publicirana u odnosu na latinski notarijat. Sljedeće se izlaganje također odnosilo na glagoljaštvo te je u tu svrhu predstavljena nova serija izdanja glagoljskih spomenika Trećeg samostanskog reda Sv. Franje. Fra Kristijan Kuhar je na svojem predavanju Monumenta glagolítica tertii ordinis s. Francisci u Hrvatskoj govorio o franjevcima, koji su se kao trećoredci pojavili u Zadru u 15. st. i koristili glagoljicu u redovitoj liturgijskoj upotrebi, korespondenciji i vođenju administracije samostana.